

τ Veronikan

Nr 1/2013



T-Veronikan ges ut av Örebro Läns Botaniska Sällskap. Bidrag till tidningen, synpunkter på innehållet och tips om botaniska händelser mottages tacksamt av redaktionen. Citat ur T-Veronikan får göras, om källan anges. Redaktionen förbehåller sig rätten att redigera insända bidrag.

Ansvarig utgivare

Per Erik Persson

Redaktion

Ingrid Engström 019-25 02 01
sven.engstrom@pp.ephone.se

Arne Holmer 0582-407 58
arne.holmer@telia.com

Åke Lindström 019-24 40 49
ake.lindstrom38@telia.com

Björn Nordzell 019-24 40 31
bjorn.nordzell@telia.com

Layout och materialmottagare:

Daniel Gustafson 073-714 16 06
daniel.gustafson@lansstyrelsen.se

Omslagsbilder

Vanlig rödfibbla *Pilosella aurantiaca* var. *aurantiaca* växer tämligen sällsynt på torr mark vid vägkanter, på hagmark och i parker. Lätt igenkännlig på grund av den orange-röda färgen. Såväl holkfjäll som stjälk och blad är försedda med glandel- och stjärnhår. Blomkorgar i täta, kvastlika samlingar. Blommar i juni – juli. Växer i vårt län bl.a på Ramshytte ängar (se artikel sid 11).

Tagelstarr *Carex appropinquata* växer i stora, täta tuvor och kan bli upp till 70 cm hög. Påträffas på våt och kalkrik mark i kalkkärr, sumplövskogar och på sankastränder. De svarta bladslidorna vid basen är tagellik upprispade. (Se artikel sid 9.)

Text och illustrationer: Björn Nordzell

Manusstopp för
T-Veronikan

nr 2/2013 20 mars

Utgivningsplan:

4 nr, febr, april, sept, dec

Annonspriser, kr:

	1 inf	2-4 inf
Helsida	1000	800
Halvsida	700	600
Kvartssida	500	400
Åttondel	350	300

ISSN 1402-2419

Ordföranden har ordet

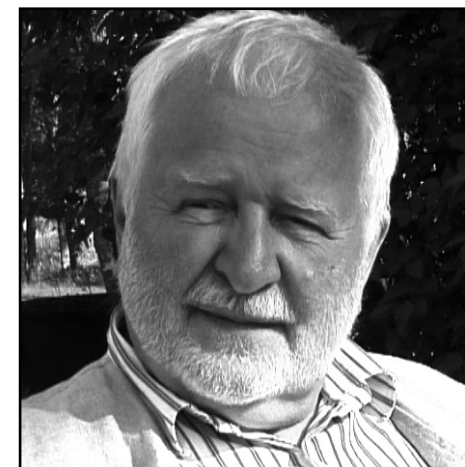
Per Erik Persson.

50 år sedan vårt sällskap bildades

Vårt sällskap bildades vid ett möte i Örebro på restaurang Stortorget 27 januari 1963 för femtio år sedan. Biologiska föreningen i Örebro hade fåglar som huvudintresse. En förening med inriktning på växter saknades. Några botaniskt intresserade skickade ut en inbjudan till ett möte till intresserade i länet. Syftet med en ny förening skulle vara utbyte av erfarenhet och ökade kunskaper inom botanikens olika grenar, utforska floran i länet och verka för skydd och vård av växtlokaler och växtsamhällen.

Av de kallade hade 16 mött upp. Men flera blev medlemmar. Jag har en lista i mina gömmor från första året med 22 medlemmar. Några av de som var med då är ännu aktiva som Birgit Fredriksson, Karl Gustaf Nilsson och Gunnar Hallin. Mötet leddes av bortgångne Ingvar Andersson, trädgårdsmästare från Älvhyttan. Han valdes också till sällskapets förste ordförande, Gunnar Hallin till vice ordförande och Birgit Fredriksson blev sekreterare. Årsavgiften sattes till 10 kronor. Botanikens olika områden avsåg nog mest artkunskap för kärlväxter, mossor, lavar och svampar. Sällskap i namnet i stället för förening var en markering att det inte var en förening där vem som helst kunde gå med. Nya medlemmar skulle väljas in av styrelsen och ha bra artkunskap. Det var en regel som sedan länge är borta. Nu är alla välkomna att bli medlemmar.

Efter kaffet höll fil.dr. Anton Jansson ett anförande om aktuella naturvårdsproblem i Örebro stad och omgivning. Markkärret kunde vara hotat. Under 1960-talet växte den statliga naturvården fram. Det har inneburit att många av länets bästa växtlokaler fått formellt skydd. Skydd av växtlokaler och växtsamhällen som sällskapet skulle verka för har fått en omfattning som man när sällskapet tillkom inte kunde se. Ordet



mångfald för artrika ekosystem fanns ännu inte heller i den gängse terminologin.

Birgit Fredriksson lät de gamla närkesfloran av Gällerstedt, Hamnström och Hartman gå runt. Växterna i dessa var lämpliga för kommande inventeringar. Tidens aktuella akademiska läroböcker, Sjörs Växtgeografi och Stålfeldts Växtekologi ansågs lämpliga för studier.

Områden i länet med kalkgynnad växtlighet var de främsta målen för exkursionerna. Sådana är artrika med sällsynta växter.

Att ta fram en ny aktuella Närkesflora var tidigt ett mål. Nu under jubileumsåret efter 50 år är den klar.

Styrelsen har planerat aktiviteter för jubileumsåret, en jubileumsexkursion på Kilsbergens sydsida 26 maj med besök i Garphyttan nationalpark och vid idegranar och gotlandsag i trakten och själva 50-årsjubileet skall firas i sällskapets anda 15 juni utomhus bland försommarens blommor.

Vägen till Närkes flora

Lars Löfgren lars.lofgren.arboga@telia.com

Egentligen smög sig mitt naturintresse på för mer än 50 år sedan genom hundratals intryck från bl.a. en mor som lockade till studier av harar i trädgården, genom vådliga utfärder mot tranmyren i ungdomen tillsammans med vännen Henry och senare genom kontorskamraten Arnes berättelser över skrivbordet på ett arbete som annars skulle ha varit outhärdligt.

Starkt intryck gjorde anblicken av en träd-krypare i klibbalen vid ån i Arboga 1958, den som medförde inköp av kikare och fågelbok. Inte heller åsynen av Närkes första häckande mindre flugsnappare vid Södra Hammaren i Götlunda, och därav föranlett samtal med Erik Rosenberg, kan ha varit betydelselös i sammanhanget. Också Knutte Borgs och Tore Hanssons naturprogram i Radio Örebro påverkande. Obstinat redan då ifrågasatte jag där lämpligt uttryck för att karaktärisera naturreservatet Södra Hammarens vegetation.

Det är svårt att i efterhand lokalisera de många intryck som ligger till grund för ens livsriktning. Säkert är att utställningen Människans villkor, som jag tillsammans med en arkitektstudent förmedlade till Arboga 1969, gjorde ett starkt intryck.

För att styrka min självkänsla skrev jag från 1963 hundratals artiklar om natur för lokalpressen, medlemsblad och årsböcker.

Jag hade fru och barn, fast arbete och efter ett halvår i en lergrop en egenhändigt förfärdigad villa. Det borde enligt samhälls-normer vara dags att rota sig. Under ringelkrokare genom politiska och ideella föreningar förbyttes dock en lysande framtid i allt mer målinriktad förkovring i effekterna av nutidens naturhistoriska skeende, då namngiven i det överallt förekommande ordet miljö.

Då förde en växtinventering i Västmanland språkläraren, oboeisten och botanik-

doktoranden Ulf Malmgren till Arboga. Sammanträffandet, möjliggjort genom nuvarande "Tysslinge-chefen" Hans-Erik Karlsson, blev startskottet för en ny inriktning av både yrkes- och fritidsrollen. Det botaniska intresset tog överhand.

Avgörande i sammanhanget var bl.a. Allehandas redaktionschef i Arboga vars dåliga omdöme medförde att jag från 1973, trots fullständig okunnighet i yrket, kunde frilansa i fyra år och därigenom undvek de djupaste av arbetslöshetens ekonomiska träsk.

Vid mitt osannolika yrkesval kontaktades Närkebotanisten Gösta Kjellmert, nu verksam som lärare i Arboga. Han lovade att bistå vid bestämningen av mina insamlade växter. Arbetet inleddes men avbröts på grund av hans sjukdom. Han avled strax därefter.

När jag tänker närmare på saken upptäcker jag att de tre Arbogabotanisterna, G. Kjellmert, Folke Fridell och jag, alla har drabbats av cancer. Slumpen? Möjligen inte. Vi har alla bestrött herbariearken med DDT-pulver, eller bläddrat bland sådana. Fridells änka berättade för min mor hur det gick till förr. Arken spriddes ut över rumsgolvet och pudrades nästan årligen.

När den personliga ekonomin blev ansträngd erbjöds jag 1974 en länsturné kring ämnet Vänliga och vådliga västmanländska växter. Tekniskt undermåliga bilder varvades med okoncentrerad framställning närmast besläktad med panikångest, vilken jag till och från lidit under hela livet.

Resultatet blev också utställningar om bl.a. Arbogatraktens natur och flora 1975 samt offentliga uppdrag i bl.a. biblioteks-nämnd och miljö- och hälsoskyddsnämnd, och från 1983 i kommunfullmäktige.

En jämn ström av tidningsartiklar levererades om ugglor, älgar, tallar, väghistoria

och malar, om botanisterna O. G. Blomberg, Ulf Malmgren och Gösta Kjellmert m.m. Under 1970- och 1980-talen bombarderade jag också kommun och länsstyrelse med botaniska inventeringsrapporter.

Kurser arrangerades och följdes av föredrag och fortsatt publicering av en mängd naturinriktade artiklar och rapporter och bl.a. en inventering av det Mälarderade sjögullet 1976, samma år som en biologikurs vid Göteborgs universitet ytterligare byggde på intresset för djupare botanikstudier.

I striden mellan anställning som journalist eller vaktmästare valdes den senare, en fast grund för en satsning på botaniken och som möjliggjorde inköp av 200 kvadratmeter hus, ett rättbo som fordrade årtal av upprustning och visade ett aldrig upphörande målningsbehov. Saken uppvägdes av stans finaste utsikt över det medeltida Arboga och ett djurliv med bl.a. älg, utter, dvärgsumphöna och smådopping fem meter från köksfönstret. Rikligt med sjögull ingick i köpet

Och 70 000 hällebräckor i Arboga pockade på uppmärksamhet. Jag påpekade för politikerna att hällebräckan är endemisk i Mellansverige och skyddsvärd. Eftersom det var 30 år innan kunskapen officiellt nådde de ansvariga på Länsstyrelsen och kommunen möttes jag av det då för tiden vanliga standardsvaret: Ett ointressant litet privat särintresse! Varpå bräckornas håll sprängdes bort för bebyggelse.

I Västerås stiftsbok 1982 sammanställde jag uppgifter om kyrkans gårdar och natur i Arboga. Det skulle jag inte ha gjort. Under väntan på korrektur kom plötsligt den färdigtryckta boken – med mängdvis av plötsligt uppkomna felstavningar och hemska redigeringsfel.

Hela 1980-talet avsattes för omfattande naturinventeringar, tidnings- och årsboksartiklar inom åtskilliga ämnesområden. Landstinget i Västmanland ansåg 1983 att

saken måste uppmuntras och överlämnade ett kulturstipendium.

Vid Arboga Naturskyddsförenings arrangemang Arboga Riksmöte 1985, om kommunal naturvård, bjöds gräddan av svenska växtekologer på pulvermos och korn samt en färd ut till Hjälmårön Valen, där utrangerade tegelpannor fick lavforskarna i extas.

Under floravårdssymposiet vid Sveriges Lantbruksuniversitet i Uppsala 1987 presenterades Hotade Arbogaväxter i Svensk Botanisk Tidskrift och i en utställning. Det var då en bymälla från landets sista levande bestånd hängde i sin kruka intill hundra av Nordens ledande botanister utan att väcka uppseende.

Tanken på naturens odelbarhet tog form i allsköns program i radio och i lokala föreningar och i friluftsgudstjänster. Jag erbjöds möjligheten att utreda förekomsten av ekologiskt känsliga områden i Arboga kommun, ett ämnesområde som senare medförde att jag utsattes för spott och spe efter ett påpekande om att de förhatliga kraftledningsgatorna var av stor vikt för den kulturberoende floran. Numera anställer kraftbolagen särskilda ekologer för att rädda vad som räddas kan av dessa växter.

Min outtalade målsättning var under en tid en flora över Arboga kommun. Jag vet inte hur den tanken kunde gro. Min verksamhet har alltid underbyggts av entusiasm och otålighet, två onaturliga själstillstånd. I barndomen förstod jag aldrig varför Hemliga klubben skulle ha möte varje vecka. Varför inte varje dag? Eller två gånger om dagen?

När det botaniska intresset tagit fast form utvecklades entusiasmen sjukligt, i verklig mening. Den otålighet jag alltid upplevt var som bortblåst. Mitt första besök i Uppsala herbariet 1984, där bl.a. lavforskarna Roland Moberg och Rolf Santesson och den svampkunnige närkingen Svengunnar Ryman härskade, kunde ha gjort utslag på

seismografen några kvarter bort.

Riktigt illa blev det då jag besökte en vitmossekurs i Malung 1988. Under bilfärden dit smög sig en huvudvärk på och förvärrades kraftigt. Snart insåg jag att det var en spinningsvärk grundad på min otåliga entusiasm inför att äntligen få ge mig in i Spagnaceernas värld. Och det blev några oförglömliga dagar. Åsynen av Hugo Sjörs ute på myren, funderande på om hans vitmossa verkligen var samma art som en liknande amerikansk, och Pell Algot Erikssons fiolspel i hans stuga är kristallklara minnen.

Efterhand funderade jag på en attack mot Mäster Eriksyndromet i Närke, det allomfattande ointresset för allt som inte hade Erik Rosenbergsk prägel och ofta uteslöt andra intressen och yttringar än fågellivet.

Jag kontaktade Örebro Läns Botaniska Sällskap. Till min förvåning tyckte de att tanken på en landskapsflora var ganska intressant. Och eftersom jag redan hade skrاملat ihop pengar till en usel halvtidslön så påbörjade arbetet. På heltid – eller snarare – en och en halvtid.

Föreningens kassör, som var en oförvitlig man, protesterar mot tanken på en anställd i föreningen och satte aldrig mer sin fot på mötena. Snart ringde en representant för skattemyndigheterna och påtalade risken för polisitär och annan myndighetsutövning om planerna på ett anställningsförfarande fullföljdes. Efter upplysningen om att verksamheten redan var i full gång beträffande inbetalningar av såväl skatt som arbetsgivaravgift tycktes tjänstemannen ha få något i halsen och lade på luren.

Som avslutning på mitt gamla liv inför Närkes floraprojektet sammanställde jag en årsbok om Hjälmare kanals historia. Ganska stolt över att några års studier på en månad kunde bli en mindre avhandling vid skrivmaskinen på klipp- och klistratiden. Dess värre är den ännu idag ganska okänd eftersom dess utgivning sammanföll med

en journaliststrejk.

Insprängt i Närkes floraprojektet avslutades bl.a. en del pågående arbeten angående Medåker socken och Mälarskogs Åbyhammarsprojekt och en inventering av skyddsvärda naturtyper och arter på kyrkans mark i Björskog i Västmanland, sedvanligt oavlönat arbete vars ev. effekter på markägare och andra ännu är höljda i dunkel.

Sedan följde några år fyllda av växtpackar, pulverkaffe och pennglöd i nära och långt bort liggande Närkesocknar. Den värsta egna pengabristen tvingade fram ett akut utvidgat huslån. Hemkommen hade inte sällan min kvinna för tredje veckan i rad hållit svälten från dörren med vållagat potatismos. Inte visste vi att det var en maträtt även för bemedlade som kallades rösti.

Så flöt vardag och helgdag. Trehundra medhjälpare lyste med sin frånvaro men ett halvdussin särskilt intresserade och kunniga lämnade flitigt uppgifter om det ena förvånande och trevliga fyndet efter det andra.

I Arbogatrakten hade jag tidigare träffat bl.a. två välartade ynglingar som jag åter såg där de hamnat i naturvårdens hetluft i Närke: Toni Berglund, lavforskare och arrangör av Lichenologiska föreningens Västmanlandsutfärd 2008, samt Daniel Gustafson som disputerat och har avhandlat bl.a. Närkes vattensalamandlar, Latorp-Vintrosas landskapsekologi och Hällebräcken i Närke.

Den gamla Volvon bjöd skydd och arbetsplats i hållregn och nattetid under Närkes himmel, men en vårmorgon i Askersund var trivseln inte alldeles närvarande. Termometern visade 5 minusgrader utanför de vita bilrutorna.

På 1960-talet såg jag en ung konstlärare i Arbogas då berömda bibliotek. Hans intresse tycktes, av bokvalet, vara fåglar. Tjugo år senare satt han bredvid mig på resor kors och tvärs i Närke. Det visade sig att han, Jan Wilhelmson, nu var en ganska avancerad lavforskare.

I Hans uppgifter ingick också att hålla ordning på och diskret skälla ut medtrafikanter, gamla som unga. Mer än en gång tackade jag den högste att de inte hörde och såg Jans ordval och gestikulerande.

De första åren på 1990-talet inflöt några kronor för Naturstigar och en naturundersökning i Arboga E3/E18. En ekologisk grundkurs för Götlunda skolas elever och lärare ändade senare i ett kyrkoreservat efter den entusiastiske Lars Storms insats. Sjögullet i Arbogaån undersöktes 1993 för Arboga kommun, Örebro länstinget tilldelade Närkes flora sitt miljöstipendium och Skandinavians lavforskare besökte Arbogatrakten.

Vid Mälartinget i Strängnäs uppmärksammades sjögullet förekomst i Mälaren, baserat på mina inventeringar 18 år tidigare. Men för sent. Växten var redan etablerad och befunnen omöjlig att stoppa.

Egentligen skulle nu Närkes flora sammanställas och tryckas. Så skedde inte, tack och lov. Fältinventeringarna avslöjade väldiga brister i kunskaperna. Visserligen kan man framställa en bok om Närkes växter på ett par veckor, men den blir mer bevis på bristande kunskap hos författaren än om florans verkliga förekomst och utbredning i tid och rum. Alltså fortsatte arbetet.

En kontakt med Arbetsförmedlingen slutade med att de bekostade en kurs i datorprogrammet PageMaker, en ovanligt lyckad samhällsekonomisk insats. Med hjälp av den framställdes en mängd inventeringsrapporter som under många år har hållit mig vid liv.

Nu ingrep Närkes politiker och tjänstemän i handlingen och jag fick ströjobb med lön, främst genom insatser från Örebro kommunibiolog Mats Rosenberg och Länsstyrelsens Per Olof Füh. Snart hade jag repat igenom mängdvis av tänkbara reservatsobjekt och uppmätt hundratals stora ekar. Familjeekonomi tog ett kliv upp över skammens nivå.

Ett omfattande samarbete etablerades med bl.a. Karl Gustaf Nilsson och Jan Wilhelmson angående inventeringar av svampar och lavar samt med Michael Andersson beträffande Kilsbergsinventeringen för Örebro kommun..

Nu följde en tid av intensivt arbete med länets kärlväxter och kulturhistoria varav en del publicerades i bl.a. Länsstyrelsens rapportserie, där uppgifterna numera finns tillgängliga i fulltext på nätet. En del överblivet gods fann vägen till bl.a. årsböcker och T-Veronikan, bl.a. fynd av mossor, lavar, alger och svampar, diverse tankar om aktuell naturvård och presentationer av Närkebotanister.

Slutligen skedde det oundvikliga, jag tvingades utnyttja a-kassan. Resultatet blev påtvingade utredningar för kommundjäsent om bl.a. Arbogas träd- och grönsplan och fördelarna med miljöbränsle samt vaktmästeriarbete i landets äldsta godtemplarlocal m.m..

Men genom en väl genomförd kampanj för en satsning på rödlistade växter skapades genom bl.a. Kommunförbundet projekt Floravakten T-län 2000, varvid kommunerna i länet bearbetades i litteratur och fält för samtliga då rödlistade kärlväxter, mossor, lavar, svampar och alger. Efter ett möte i Hopajola erbjöds jag arbetet, som i förbigående sagt redan var på god väg.

Det är ett under att jobbet blev gjort. Under året gick jag från en normalstark merdborgare till en person som måste stanna och sova halvvägs mellan Örebro och Arboga för att orka hem. Slutligen, luciadagen, bar inte benen längre och det slutade med omfattande insatser på onkologen i Uppsala. Främst får jag tacka modern medicinsk stamcellsforskning och en osannolik tur att hamna hos en kompis till landets ledande expert på mantelcelllymfom.

Här skulle sjukdomen egentligen ha satt stopp för Floravakten T-län 2000. Men lika

lite som jag tidigare förstått att jag var sjuk, lika lite insåg jag att arbetet måste skjutas upp. Alltså färdigställdes det 2001 mellan lasaretsbesöken, vilket resulterade i att mitt namn hamnade i 2005 års upplaga av den tryckta rödlistan som medarbetare av större vikt. Det är väl ungefär så långt en normalbegävd kan komma beträffande vården av traktens flora.

En anmärkningsvärd kommentar fälldes i samband med mina sista inventeringsresor. En nitisk samordnare påpekade att jag under några resor minsann regelvidrigt tillskansat mig reseersättning ända från bostaden i Arboga i stället för från Örebro. En obefintlig ersättning för mat och traktement under åratals resor i hela länet hade hon inga synpunkter på.

Någon landskapsflora var inte i faggorna men 2011 påbörjades det slutliga arbetet med sammanställning av de hopskrapade anteckningarna och växtarken. Genomgång av böcker, arkiv och samlingar hade sedan åratals pågått varje ledig stund liksom djupdykningar i herbarier. Dess värre skulle det visa sig att några hundra böcker och tidsskrifter låg obearbetade, liksom något tusental växtark, när det var dags att avsluta manuset.

De viktigaste kvarglömda växthögarna skummades igenom och Thomas Karlsson – vem annars? – namnsatte valda delar därav. Vad som ytterligare döljer sig i växthögarna, nu i Riksmuseum, vet ingen. Pinsamma ögonblick uppstod då listorna över bestämningar kom från Thomas. En del av beläggen hade jag ombestämt i hast. Praktiskt taget alla sådana bestämningar var bort i tok.

Om bilderna till boken är inte mycket att säga. Arne Holmer var den enda som svarade på uppropet om foton och översände många hundra av god kvalitet. Därmed ansågs behovet vara fyllt.

Inför nyårsaftonen fann jag plötsligt att striden tycktes vara vunnit. Tolvhundra

sidor hade nedbantats avsevärt och anpassats till ett utförande som föreslagits av Stefan Ericsson efter ingripande av förlagets Margareta Edqvist.

Alla faktauppgifter, bokstäver och bilder fanns samlade på tryckfärdiga datorfiler. Ja, nästan alla. Innan det avslutande registret var klart drabbades brodern redigeraren av influensa, min dator lade av och det gångna årets hemska ögonallergi, som nästan omöjliggjort en fyrfaldig korrekturläsning av slutligen 750 sidor, kompletteras med ett begynnade synbortfall orsakat av grön starr.

Möjligen dyker nya hot upp vid horisonten. I skrivande stund är tryckning och bindning inte utförd. Av alla landets sakkunniga erbjuds någon att recensera vad de kanske anser vara ett formidabelt spektakel. Kommer invektiven att hagla? Det brukar ju vara så när något litet ”privat särintresse” pockar på uppmärksamhet.

Vi pratade om livsval. Sedan jag berättat om mitt naturintresse anade jag att mina ord för vettskrämda omkring i hans hjärna utan att finna fäste. Han såg oförstående på mig.
– Menar du att du under 40 år avstått från miljontals kronor i arbetsinkomst för att kunna syssla med växter?

– Ja.

Sakta gick det uppför honom att jag menade allvar. Nu såg jag paniken spegla sig i hans ögon.

– Hur kan man va så jävla dum?!

Kanske för att jag fostrades i en tid då man förhävde sig mindre, både mot naturen och medmänniskor?

Tagelstarr *Carex appropinquata* i Närke

Lars Löfgren lars.lofgren.arboga@telia.com

Kalk- och källgynnad rikkärrsväxt, täml. sälls.–spridd i sjöstränder, alkärr, kalkbrott, bäckar och diken.

Källförteckning, förkortningar m.m. finns i Närkes flora (Löfgren 2013).

Närke (Hartman 1866 m.fl.)

Askersund Tylösökogen inkl. *Hammar* och *Lerbäck* ytterst sälls. (Segeström 1932). *Askersund* 2 km SÖ om Stora Björstorp 235 429, kärr 2005 (Pettersson 2009). *Lerbäck* 300 m S om Mariestad station, kärr, massvis 1940 (Broddeson ms, S). Vissbodasjön 436 569, alkärr N om källa 1959 (Ekholm & Hallin 1980b, Hallin ms); stranden av Vissbosjön 1964 Hallin (OREB), Dalhielm (DALH); Vissbodasjöns NV-spets 436 568, nedom källan, rikl. längs bäcken i strandkärr 1992 ! (OREB); (Pettersson 2009).

Hallsberg *Hallsberg* kärr vid Herrfallsäng 1964 Dalhielm (DAHLH); Enebacken 1967 (Dalhielm ms); (Furuholm 1971); (Öberg 1972b); (Ekholm & Hallin 1980a); Enebacken, rikkärr 1983 (Dalhielm 1985); lundkärr 504 676, ymn., stort bestånd 1991 !; 2005 (Pettersson 2009). Häggen, kärr, rikl. 1971 (Dalhielm ms); björkgrankärr 493 683, täml. rikl. 1993 ! (OREB). Blackstakärr, 2 tuvor 1971 (Dalhielm ms). Stabbetorp, kärr, 2 tuvor 1972 (Dalhielm 1985). Kola-fallet, kärr, rikl. 1970 (Dalhielm ms); 1980 (Dalhielm 1985); 498 679 kärr N om Rune Kvists stuga 1993 ! (OREB). *Sköllersta* (Holmer 1978). Pålshöden, 250 m S om Backavägen, 3 tuvor 1929 (Broddeson ms). Igelns norra tillflöde och NV-strand samt kärr 400 m NNÖ om Igel 1970, 1976, 1977, 1993 Holmer (OREB). Kalsta, skärning väg/bäck 1970, 1971 Holmer (OREB). *Svennevad* 1929 Kierkegaard (LD); 1940 Kjellmert (LD); spridd (Kjellmert 1947). Sankäng Ö om landsvägen vid prästgården 1929 Kierkegaard (OREB, S). Glottra 1935 Kjellmert (S); Ö om Glottra station, Björnkärr 1936 (Kjellmert 1947, S, Broddeson ms); Norra

Glöttra 1997 P-J. Wahlén (OREB). Sotterns västra ände, 100 m V om torpet Viken, några m S om sjön 1929 Broddeson (S); kärr mellan Viken och åbron vid Sottern (Kjellmert 1947). Kärr 400 m NÖ om kyrkan 1941 (Kjellmert 1947, Broddeson ms); 1952 U. Starbäck (LD); 446 761 dike vid landsväg och flerst. vid diken 1990 !. Sörgården 1941, 1942, 1947, 1949, 1951 Kjellmert (GB, LD, S, UPS). Kamperhultskärr, stigen till Svalbygget (Kjellmert 1947); 380 798, enst. 2005 (Pettersson 2009). Västra bandiket strax S om järnvägsstationen (Kjellmert 1947). I skogen 500 m SÖ om Sibbetorp, 2 lokaler (Kjellmert 1947). Svartbäcksgården S om landsvägen (Kjellmert 1947). Avloppsdike S om Kävsrud (Kjellmert 1947). Ämnsätter 472 692, 473 688, 475 687, 476 686, 1978 (Hallin ms); 5 bestånd, delvis rikl. 2005 (Pettersson 2009). Igel (Ekholm & Hallin 1980a). Skogaholmsjöns Ö-sida 1994 Holmer (OREB). Matstorpsskärr 465 683, enst. (Pettersson 2009). *Viby* Herregrytskärr och ”*finns på flera andra ställen*” 1847 Zetterstedt (LD, UPS); (Gellerstedt 1852); (Hartman 1866). Laggartorp V om Östersjön 1925 (Broddeson ms); (Nilsson 1978).

Kumla *Hardemo* Hultmossen (Gellerstedt 1852); (Hartman 1866). Kärr mellan Stråberga och Brändåsen 1847 Zetterstedt (UPS); Äpsätterskärr 1851 Zetterstedt (LD); mellan Ormesta och Stråberga (Gellerstedt 1852); Äpsätterskärr 1853 Zetterstedt (UPS); mellan Stråberga och Ormesta (Hartman 1866). *Kumla* Yxhult 1933 (Broddeson ms).

Lekeberg *Hidinge* Hidinge mosse 1922 T. Hellsing (S/TAR). *Knista* Kungshallskärr 1959 B. Fredriksson/NHA; (Furuholm m.fl. 1973); 693 420, 1976 (Hallin ms); 1980 Askund; 1989 ! (OREB); 10-tal ruggar 1996 !; enst. 2005 (Pettersson 2009). Kärr NV om Fjugesta 1989 ! (OREB). *Kvistbro* 1 km NNV om Tryggeboda 1955 S. Junell (GB); Tryggeboda (Junell 1972); Limbergen (Furuholm m.fl. 1973); 1980 Askund; 648 307,

1991 ! (OREB); rikkärr S om brotten 647 310, sumpskog med björk och smågranar 1996 !; 648 308, tuvor i tallmyr 1996 !; enst. (Pettersson 2009).

Örebro *Asker* Bunksäter, diken 1931 (Broddeson ms). Ö om Tångsätters prästgård, dike, 4 tuvor 1933 (Broddeson ms). Oxgropen, i gammalt dyjordstug 1931 Kierkegaard (OREB). Svenstorp 543 863, kärr 200 m N om gården, åtminstone 1 tuva 1978 (Hallin ms); 1990 Holmer (OREB); 2005 (Pettersson 2009). Bystad, Broängskärret 1969 Holmer (OREB); 477 824, 1989 ! (OREB); enst. 1997 (Löfgren m.fl. 1998f). *Axberg* Kärr 750 m SSV om Brunstorp (Hakeliet 1961); Brunstörpskärr 1963 (J. Löfgren, priv. herbarium); 1977 (Backéus m.fl. 1978a, b); (Furuholm m.fl. 1973); 1981 Asklund; (Waldén ms 1984); 1986 Sundkvist; tuvtigt björkkärr, rikl.-massvis 1993 !; 4 bestånd, längs bäcken, i kärret med klen björk och smågranar, hagdiket, flerst. i NÖ-hörnet av kärret 827 682, 828 682, 829 683, 830 683 (Löfgren 1997e); ymn. 1999 !; (Pettersson 2009). Skogskärr 350 m NÖ om Granlunda 846 673, 1985, 1990 Sundkvist. 600 m NV om Brunsjötorp, stora tuvor 1925 (Broddeson ms); 871 678, 1986 Sundkvist. Ormkärret, på ön 1931 (Broddeson ms); 853 675, 1985 Sundkvist; enst. i dike, samt döda tuvor i torrlagd del 1999 !.

Glanshammar Via marmorbrott 1935 Kierkegaard (LD, S). Nyttninge östra hage 1857

Anonym (OREB); (Hartman 1866); 1901 T. Svedberg (UPS); (Nilsson 1986). Skala 806 780, 806 782, 808 779, 809 786, 810 784, 811 780, 1961 m.fl. (Nilsson 1986, Nilsson ms, OREB); 1982 Asklund; kärr N om brotten 807 785, spars. 1993, 2000 !; dytag i kalkkärr, 805 787, 10-tal ex 1994 R. Karlsson (OREB), !; 1998 Holmer (OREB); 807 782, 2000 !; 2005 (Pettersson 2009). *Lillkyrka* nära Ekebergs marmorbrott, sumpig mark 1937 C. G. Alm (UPS). *Långbro* Rostaallén 1952 B. Fredriksson. *Rinkaby* Mantorp 809 711 (Nilsson 1986). *Tysslinge* Hökerkulla 1841 (Hamnström 1842, LD); A. Drake (S, Gellerstedt 1852); 1863 G. Wistrand (GB, LD, UPS); [1860-talet] A. T. Björkman (OREB); (Hartman 1866). Grytsätter, diket nedanför smedjan 1928 Broddeson (S). Latorp 738 530, 200 m V om dungen SÖ-hörn samt 60 m V om östbrynet i S-kanten i dikeskärr på hygge 2003 ! (OREB). *Vintrosa* Vintrosa mossar 1911 J. E. Bodin (UPS). Östra Via 1930 (Broddeson ms). Svartkärr, bäcken, 200 m nedom ladan, 2 tuvor 1932 (Broddeson ms, Löfgren 1997c).

Litteratur

Löfgren, L. 2013: Närkes flora. SBF-förlaget, Uppsala.

Herbarienytt

Text: Ingevi Fall

När detta skrivs i början av februari har vi redan haft två arbetsmöten i Herbariet, 16 och 30/1. Datum för övriga träffar är 20/2, 13 och 27/3 samt 10 och 24/4. Sedan tar exkursioner och jubileumsfirande vid.

Glädjande nog har arbetsgruppen fått en ny medlem i Rain Nylund, som härmed hälsas hjärtligt välkommen. Dessutom är det välkommet att Berit Ragné numera är med oss mer regelbundet.

Vid mötena ägnar vi oss åt att vårda herbariet genom att se till att växten fortfarande sitter fast på sitt ark (många växter är mycket gamla), är försedd med namnlapp och har rätt namn. Till sist skall den sorteras in på

rätt plats i rätt skåp. Vi är snart färdiga med kärlväxterna och kan ta oss an mossor mm.

Arbetet är utrymmeskrävande och vi behöver fler arbetsbord. Om någon av T-Veronikans läsare har ett bord över är vi tacksamma om vi får överta det. Hör i så fall av dig till undertecknad.

Mobilnummer: 070-319 59 75
E-post: ingefall@telia.com

Ramshytte ängar - ett nytt naturreservat

Text: Daniel Gustafson. Bild: Arne Holmer och Björn Nordzell.

År 2012 bildade Örebro kommun sitt artonde naturreservat, **Ramshytte ängar**, i Kilsbergen mellan Örebro och Nora. **Ramshytte ängar** är ett unikt naturreservat på flera sätt. Här finns böljande ängsmark med omgivande lövskogar och våtmarker, som ett exempel på ett kulturlandskap som var vanligt i Kilsbergen fram till 1800-talet men som idag är ovanligt. Reservatet är också en solskenshistoria då området donerats till Örebro kommun av de förra ägarna Lisette Runnqvist och Rain Nylund, just för att dess natur- och kulturvärden ska kunna bevaras för framtiden.

Naturreservatet är ca 19 ha stort. De största naturvärdena är idag knutna till den rikliga mängden med grov asp och till ett relativt stort inslag av ädla lövträd, som lönn, ek, ask och alm. I vissa partier av reservatet finns en hel del död ved, som gillas av bland annat svampar, mossor, insekter och fåglar. Till exempel kan man hitta rödlistade svampar som kandelabersvamp, stor aspticka och grentaggsvamp här.

Kärlväxtfloran kanske inte är unik, men här finns en stor variation och många arter som

gynnas av den långa hävden i ängar och betesmarker. Under sommaren blommar bland annat mandelblom, gullviva, smörbollar, ängskallra, svinrot och svartkämpar. Några av de torra ängsbackarna karaktäriseras av den stora mängden rödfibblor som mycket riktigt färgar marken orangeröd i juni och juli (se framsidans illustration av Björn Nordzell).

ÖLBS besökte Ramshytte ängar i juli 2012, redan innan reservatet hade bildats formellt. Du har dock möjlighet att följa med igen den 14 juli i år!



Svinrot (1), Fyrkantig Johannesört med blomfluga (2), backskärfrö (3) och ekorrbar (4).

Exkursion till Uppland 2012-07-30

Text: Kjell Sundkvist. Bild: Arne Holmer.

Tre personer mötte upp på torget i Nora denna något dystra och fuktiga morgon. Vid Scandic Hotell i Örebro tillkom ytterligare en och vi kunde börja vår färd mot Uppland med endast en bil, vilket kan vara en fördel vad gäller parkeringsmöjligheter o. dyl. Mellan Västerås och Enköping färdades vi i ett ihållande duggregn, varför det kunde vara lämpligt att Linnés Hammarby blev första besöksmål. En kort titt på Sävja, den andra av Linnés gårdar i området, gjordes. Vi kom fram till Hammarby omkring kl. 11.00 och frukost intogs utomhus i duggregn vid gaveln till boningshuset. När vi var färdiga klarnade himlen upp och resten av dagen bestod av solsken med växlande sommarmoln.

Hammarby gårds boningshus uppfördes på uppdrag av Linné själv och stod klart 1762. Det kom att bli familjens sommarviste fram till hans död och en lång tid därefter. Efter en guidad tur i huset med dess många minnen, tog vi en promenad i den parkliknande delen bakom, delvis bestående av en blockrik backe, en "hammare", som säkert gett upphov till namnet Hammarby. Ett framträdande inslag i floran var här skogsbingel. Vi besökte också naturaliemuséet högst uppe på backen, där en replik av den märkliga sillkungen (en fisk) finns uppsatt i taket. Efter en god middag ute i det fria promenerade vi i trädgården framför boningshuset, vilken har tillkommit under senare tid, och såg många intressanta örter och träd, inte minst ett stort exemplar av körsbärs-släktingen vejksel, som Linné själv planterat.

Vid den fortsatta resan mot Hjälstaviken gjordes ett kort uppehåll vid det fantasieggande Viks slott, numera använt till kurs- och konferensverksamhet. Väl framkomna till målet togs en välbehövlig rast med dryck och tillbehör.

Hjälstaviken är ju sedan gammalt en välkänd fågellokal, men många är nog inte medvetna

om att den också hyser en rik och mångfacetterad flora, med stora betesmarker och backberg. Detta år var ej markerna så hårt betade som föregående år, då jag besökte lokalen i samband med botanikdagarna, och vegetationen därför frodigare. I en bergbrant nära norra "grinden" kunde vi studera de små ormbunkarna hälle- och gaffelbräken. Vi vandrade vidare söderut och såg arter som malört, tuvstarr, rött oxbär, brudbröd, vildlin, flentimotej (bild 1), backsmörblomma, getapel, backglim, backklöver och axveronika, annat att förglömma.

På ett av backbergen sågs harmynta, backtimjan, gul-, liten- och kantig fetknopp (bild 2), ängshavre, piggstarr m.fl. I ett dike intill blommade vattenmöjan medan rosendunörten bara var i knopp. Märkligt nog fann vi en blommande backsippa, vars egentliga blomningstid ju inträffar två månader tidigare.

Mätt av intryck vändes kylaren hemöver. I trakterna av Västerås kom en ordentlig regn-skur, inte ovanligt denna regndigra sommar. Synd bara att så få deltagare infann sig, och slutorden måste därför bli desamma som föregående års resa till Östergötland.



De vilda blommornas dag 2012, Ställdalen

Text och bild: Märta Dahlberg och Thyra Lundell.

Här kommer en rapport från DVBD 2012, tidigare publicerad i Kopparbergarn i Ljusnarsberg. Det är Ställdalens Naturstudieklubb som håller i arrangemanget. ÖLBS får vara med på ett hörn och bjuds in till exkursion i Ställdalen i juli 2013.

Det har blivit en tradition och vi går alltid sådana sträckor så att även de som behöver rullator eller rullstol kan följa med. Det började med att vi fick sitta kvar i bilarna 20 minuter medan det regnade över. Sedan kom solen och det blev en mycket fin vandring. Åtta personer tog en promenad. Det blev en sträcka på ca 300 meter som tog oss två timmar att gå. Blomningen var riklig och artrik. 69 arter blev resultatet. Bland annat hittade vi en dubbel smörblomma.



Efter halva vägen var det fikadags tillsammans med en trevlig pratstund. När vi skildes var vi alla ense om att det var väl använda timmar. Vi var överens om att ses nästa år igen.

Nedan till höger ormbär, men vad är det för växt som sitter i vägkanten nedan till vänster?



Svamparnas dag 2012-09-02, Vena hage

Text och bild: Herbert Kaufmann och Per Erik Persson.

Temat för årets svamputflykt var ängssvampar och vi besökte därför en av de allra främsta ängsmarkerna i Örebro län: Vena hage, som ligger i Vikers socken, i Venen strax söder om järnvägsspåret och väg 243 till Karlskoga. Området har inte något naturskydd.

I Viken finns ett brett stråk av urkalk, som området ligger på. Kalkgrunden går in dagen på fyra områden med stora kalkhällar. Växtlighet på stora delar av de öppna områdena är steppartad torräng med ängshavre som ledart.



Entoloma porphyraceum.

Vena hage har mycket lång kontinuitet, troligen sedan medeltiden som slåtter- och betesmark. Vid laga skifte i början på 1850-talet var området slåttermark. Då fanns också några byggnader i området, en loge och något jordtorp. 1896 var det fortfarande slåttermark. Dessa efterbetades vanligen efter slåttern. Man kunde också avstå från att slå något år om marken blev för utarmad och gräs och örter för låga. Någon gång på tidigt 1900-tal övergick det till betesmark. Tätare betad skog med stort inslag av barrträd och gråalskog växte under 1900-talet upp på delar av området. Ett delområde av denna skog avverkades så tidigt som på 1940-talet. Efter 70 år har i stora drag växtligheten där samma arter, rika förekomster av låsbräken och pillerstarr på delar som varit trädlösa långt tillbaka i tid. Under åren 1980–90-talen var betestrycket lågt även om



Fikadags under exkursionen till Vena hagar, 9 september 2012.

uppväxande sly främst gråal röjdes bort. Det gynnade en art som gullviva som växte i stor mängd. När betestrycket på nytt ökade minskade snabbt mängden med gullviva.

Under senare år har markägaren avverkat all barrskog i området. Kvar på de tidigare skogbeväxta delarna är nu glest med lövträd mest björk. Det är en återgång till förhållanden som gällde längre bakåt i tiden och bör vara fördelaktigt för många av de arter som finns på nu öppna mark och som kan sprida sig från dessa. I kanten på området löper en järnväg, nu museijärnväg, som byggdes på 1870-talet för att transportera malm och järn till hyttor och hamn vid Väneren.

Under flera år har jag besökt hagen och där hittat många sällsynta ängssvampar. Betestrycket under dessa år var mycket högt vilket gynnade de vanligen så små ängssvamparna som så lätt utkonkurreras av hög vegetation.

Blå rödskivling (*Entoloma madidum*), **mjöl-rödskivling** (*Entoloma prunoloides*) och **scharlakansröd vaxskivling** (*Hygrocybe punicea*) har jag hittat vid mina besök i området och Vena hage var under föregående år formligen översvallad av färggranna vax- och rödskivlingar.

Vid vår ankomst noterade vi att ängen bara betats svagt under sommaren med fyra kor med kalvar. Ett delområde längst i söder har betats med tre hästar och där är betestrycket bra. Gult högre gräs fanns på de öppna delarna. Ett svagt bete kan något år då och då vara fördelaktigt eftersom gräs och örter då kan sätta frö och förnyra sig. Men kommande år behöver området på nytt betas hårdare för att inte sakta växa igen. Gråalen är på väg ut i kanterna på de öppna delarna och grova grästuvor och annat lövsly finns också. Betande djur äter inte gråal så den måste röjas bort. En del annat lövsly betar däremot djuren vid hårdare betning. Under endast kort tid kan därför ängen förvandlas från förstklassigt skött ängsmark till ett tillstånd av begynnande igenväxning. Samma förhållande finns på många håll i Sverige, vid mitt senaste besök på Gotland såg jag att många ängen där är också i ett tillstånd av igenväxning. Skötseln av ängsmarker i landet har tydligen fått en lägre prioritet och risken är att många av dessa kulturlämningar går förlorade för all framtid. Kan vi hejda igenväxningen av ängsmarkerna här i länet?

Vi var åtta personer som deltog i exkursionen till Vena hagar. Vi vandrade under en regnig dag över ängen. Några enstaka kor betraktade oss nyfiket och följde misstänksamt våra göranden.

De normalt så många färggranna vaxskivlingarna letade vi förgäves efter, däremot växte det många ovanliga rödskivlingar i det höga gräset.

En del kunde vi bestämma i fält, t.ex. **nagg-noppingen** (*Entoloma serrulatum*) som har mörkfärgad lamellegg och **strimnoppingen** (*Entoloma asprellum*) med sin strimmiga hatt lätt att känna igen. **Bleknoppingen** (*Entoloma sericellum*) har en vit hattfärg och vackra rosafärgade lameller, även denna art är lätt att bestämma i fält. Den sällsynta **lundnoppingen** (*Entoloma queletii*) har en vacker skär hattfärg och är lite småfjällig på hatten. Alla de övriga arterna fick följa med hem i min korg för en mera ingående studie.

Med hjälp av speciallitteratur och vid mikroskopet kunde jag bestämma de övriga arterna. Bland de sällsynta rödskivlingarna som vi hittade finns **porfyr-rödskivlingen** (*Entoloma porphyrophaeum*), med en gråbrun hattfärg och en kägelformad småfjällig hatt. Porfyr-rödskivlingen tillhörde den största av de rödskivlingar som vi hittade i hagen.

Alla rödskivlingar har röd sporfärg och kantiga sporer. Den största arten i släktet är den giftiga **bolmörtkskivlingen** (*Entoloma sinatum*) som växer i mera tempererade lövskogsområden närmare Hjälmaren och österut i Mälardalen. Alla rödskivlingar är mer eller mindre giftiga, många är hotade och finns på "rödlistan". I lågt gräs hittade vi **sommarmusseronen** (*Melanoleuca strictipes*), en dubbelgångare till sätermusseronen (*Melanoleuca subalpina*) som har större sporer och kan därför lätt skiljas från den arten vi hittade. En betydligt mindre art i samma släkte **Melanoleuca polioleuca** (utan svenskt namn) är svårare att bestämma, den har bl. a. kristaller på sina Ceilocystidier. Den lilla **rosenmusseronen** (*Rugosomyces carnea*) däckte en viss beundran hos exkursionsdeltagarna beroende på det vackra svenska namnet men också på grund av den vackra rosenröda hattfärgen. Tidigare fördes rosenmusseronen till släktet *Calocybe* där också värmusseronen hör hemma.

Inte många vaxskivlingar såg vi, **prakt-vaxskivlingen** (*Hygrocybe splendissima*) hittade Rain Nylund i områdets södra del.

Som namnet anger så är praktvaxskivlingen verkligen praktfull, den artskildes tidigare inte från scharlakansröd vaxskivling (*Hygrocybe punicea*) men eftersom den förstnämnda (bland andra mikroskopiska skillnader) har guldfärgat kött i fotbasen så betraktar man dessa som två skilda arter.

I slutet av vår rundvandring hittade vi på några kalkhällar den lilla **mångformade äggsvampen** (*Bovista aestivalis*). Den är ganska ovanlig och har inte hittas på många ställen här i länet.

På samma klipphäll fanns också **klippbräcka** (*Saxifraga adscendens*) med ett trettiotal bladrossetter. Den är tidigare känd från två växtpalser i området och vi hittade också ett par bladrossetter på en ny delokal. Arter finns också på några platser på kalkhällar i Bengtstorp också i Viker. Det är de sydligaste växtplatserna i landet för denna nordliga art och de enda i länet.

Litteratur

Jordbruksverket 2008-11-18: Rapport 2008:30: Ängs- och betesmarker- en genomgång av tillgänglig statistik.

Lewenhaupt, Tony och Claes 1989: Äng, Bra bok, Höganäs ISBN 91-7752-226-5

Länssyrelsen i Örebro län 2004: Ängsbruk i Örebro län – nu och i framtiden, publ. nr. 2004:24. En enkätundersökning bland ängsbrukare hösten 2002.

Svar på fröställningsproblem i nr 3-4/2012

Text och bild: Björn Nordzell

Botanister tillhör ett blygsamt släkte. Vågar inte gissa på bildgator, antingen för att man känner sig osäker, känner sig överkvalificerad eller är rädd för att göra bort sig. Kanske ni i alla fall har gissat i hemlighet.

En som vågat är dock Uno Millberg, den ende som skickade in förslag på de tre fröställningarnas arttillhörighet. Friskt vågat är hälften vunnit heter det. I Unos fall räckte det tyvärr inte riktigt till hälften. Unos ”gissningar” siles-hår, ängsvädd och någon av snyltrötterna ger

tyvärr bara ett ½ poäng. Tack i alla fall, Uno, för att du gissade!

Här är de rätta svaren från bildgatan i förra numret, från vänster till höger: slätterblomma, åkervädd och vallört (välj vilken du vill).



Nya namn på kärlväxter

Text: Åke Lindström. Bild: Arne Holmer.

Ny förteckning över Nordens kärlväxter är under tryckning. Så nu blir det många nya namn att lära sig eller nygamla namn att återgå till – mer än tusen ändringar och nya arter har det blivit.

Thomas Karlsson gav ut den förra kärlväxtlistan 1998 och har sedan uppdaterat den med artiklar i Svensk Botanisk Tidskrift (Karlsson 1998, 2002 a b c, 2003). Och nu har han startat en ny serie artiklar i samma tidskrift där han kommenterar nyfynd i Norden och ändringar av svenska och vetenskapliga namn (Karlsson 2012 a b c). ”Molekylära metoder och fylogenetisk analys har inneburit ett genombrott för den taxonomiska forskningen”, skriver han där. Med DNA-analys kan man nu få en säkrare bild av den evolutionära utvecklingen. Detta har bl.a. medfört att familjernas inbördes ordning stuvats om ordentligt och att de enhjärtbladiga nu åter anses ha utvecklats före de tvåhjärtbladiga, något som vi som började intressera oss för växter på 1950-talet känner oss hemmastadda med.

Jag tänkte i denna artikel, med hjälp av Thomas Karlssons artiklar, kommentera några av de namnförändringar och nyfynd som skett och som är av särskilt intresse för oss i Örebro län. Här kommer först en lista över större eller anmärkningsvärda familjer, detta för att visa något om den nya ordningen:

lummerväxter
fräkenväxter
låsbräkenväxter
orbunkar
barträd
(Så långt känns det ju bekant)
näckrosväxter
magnoliaväxter
(Dessa utvecklades alltså före de enhjärtbladiga)

svaltingväxter
nateväxter
liljeväxter
orkideer
irisväxter
tågväxter
halvgräs
gräs

ranunkelväxter
stenbräckeväxter

ärtväxter
rosväxter
bokväxter
björkväxter
(Först här kommer dessa träd)
harsyreväxter
videväxter
violväxter
(Sälg är alltså närmast släkt med violer!!)
näveväxter
dunörtsväxter
malvaväxter
korsblommiga
(Kors! Först nu!)
slideväxter
amarantväxter (+ mållor)
nejlikväxter
viveväxter
ljungväxter
märeväxter
gentianaväxter
strävbladiga
potatisväxter
flenörtsväxter
kransblommiga
snyltrötsväxter
klockväxter
korgblommiga
desmeknoppsväxter
kaprifolväxter
flockblommiga

OBS! Alla de nya namnen i den nya kärlväxtlistan är redan införda i Artportalen. Rapporterar man med de gamla namnen så länkas man automatisk till de nya.

Familjer

Några familjer har försvunnit och dess släkten har flyttats till en eller flera andra familjer. Mållväxter *Chenopodiaceae* återfinns nu bland amarantväxter *Amaranthaceae*. Lånkeväxter *Callitrichaceae* och hästsvansväxter *Hippuridaceae* har nu inkluderats i familjen *Plantaginaceae* grobladsväxter. Igelknoppsväxterna *Sparganiaceae* hittar man nu i familjen kaveldunsväxter *Typhaceae*. Både väddväxter *Dipsacaceae* och vänderotsväxter



”Utbrytarsläktet” plattlumrar *Diphasiastrum* är nu åter infångat i släktet lumrar *Lycopodium*, så cypresslummer heter nu *Lycopodium tristachyum*.

Valerianaceae har flyttats till kaprifolväxterna *Caprifoliaceae*.

Den familj som förändrats mest är *Scrophulariaceae*. De parasitiska släktena har flyttats till snyltrotsväxter *Orobanchaceae*, andra släkten till grobladsväxterna och några arter har placerats i separata familjer. Eftersom lejongap *Anthirrhinum* nu tillhör grobladsväxterna så kan inte längre familjen *Scrophulariaceae* behålla sitt svenska namn lejongapsväxter utan heter nu i stället flenörtsväxter. Så här fördelar sig nu de mest kända, f.d. ”lejongapsväxterna” på de olika familjerna:

Plantaginaceae, grobladsväxter

Antirrhinum, lejongap
Chaenorhinum, småsporrar
Cymbalaria, murrevor
Digitalis, fingerborgsblommor
Linaria, sporrar
Veronica, veronikor

Scrophulariaceae, flenörtsväxter

Limosella, ävjebroddar
Scrophularia, flenörter
Verbascum, kungsljus

Phrymaceae, gyckelblommeväxter

Mimulus, gyckelblommor

Orobanchaceae, snyltrotsväxter

Bartsia, svarthö
Euphrasia, ögontröster
Lathraea, vätterosor
Melampyrum, kovaller
Odontites, rödtoppor
Pedicularis, spiror
Rhinanthus, skallror

Arter

Lycopodium, lumrar: *Diphasiastrum*, plattlumrar skiljdes ut från lumrarna *Lycopodium* i början av 2000-talet (Karlsson 2002 a) men det har senare visat sig att det då blir fel i det fylogenetiska stamträdet. Därför har dessa nu åter inkorporerats i släktet *Lycopodium*. Fjälllummer och plattlummer får tillbaka sina gamla namn *Lycopodium alpinum* och *L. complanatum*. För cypresslummer och mellanlummer blir det nya kombinationer, *Lycopodium tristachyum* och *Lycopodium zeilleri*. Observera att *L. zeilleri* inte längre skrivs med hybrid-gångertecken, alltså inte *L. x zeilleri*.

Botrychium lunaria: Denna art, tidigare bara kallad låsbräken, har nu döpts om till månlåsbräken. Detta för

att minska risken att det blir fel när man rapporterar om fynd av låsbräken men egentligen menar fynd av en obestämd låsbräkenart.

Sauromatum venosum, ödlekalla är nu för första gången i Norden funnen utanför odling (detta kallas här förkortat för ”ny för Norden” även om den funnits i odling länge). 2010 berättade jag i T-Veronikan att Anders Svenson och Håkan Andersson hade besökt grusgropen vid Bonstorp det året och då, på en kompostlimpa funnit en kallaväxt *Araceae* som de inte säkert kunde artbestämma. Nu är alltså saken avgjord (Karlsson 2002 b). Arten är vitt spridd i Gamla Världens tropiker och odlas hos oss som krukväxt.

Dieffenbachia seguine, prickblad hittades litet senare på hösten 2010 av Joakim Ekman och Björn-Ove Larsson, även detta fynd på kompostlimpa vid Bonstorp. Den hittades en månad tidigare i Uppland och var då ny för Norden. Det är en krukväxt från tropiska Amerika.

Coeloglossum viride, grönkulla har under en tid hetat *Dactylorhiza viridis* men har nu fått tillbaka sitt gamla namn.

Dactylorhiza, handnycklar: Här har senare tids forskning möblerat om rejält. Bl.a. har flera tidigare arter som är tetraploida sammanförts till en enda art, dubbelnycklar *Dactylorhiza majalis*, och har därför nu blivit underarter till denna. Lappnycklar (tidigare *D. lapponica*) visade sig vara otydligt avgränsad från sumpnycklar (tidigare *D. traunsteineri*) så de båda särskiljs inte längre utan ingår i samma underart. ”På underartsnivå har epitetet *lapponica* prioritet. Det svenska namnet på

denna underart bör dock vara sumpnycklar, som har längst hävd” (Karlsson 2012 b). De för oss i T-län aktuella arter, underarter och varieteter inom släktet *Dactylorhiza* får nu följande namn:

Dactylorhiza, handnycklar

incarnata, ängsnycklar
ssp. *incarnata*
var. *cruenta*, blodnycklar
var. *incarnata*, äkta ängsnycklar
var. *ochroleuca*, vaxnycklar
maculata, fläcknycklar
ssp. *fucksii*, skogsnycklar
ssp. *maculata*, junfru Marie nycklar
majalis, dubbelnycklar
ssp. *lapponica*, sumpnycklar
ssp. *sphagnicola*, mossnycklar
sambucina, Adam och Eva

Malaxis monophyllos, knottblomster har ju under en period hetat *Microstylis monophyllos* men har nu flyttat tillbaka till sitt gamla släkte.

Neottia, näströtter: Detta släkte omfattar nu även tvåblad (tidigare *Listera ovata*) och spindelblomster (tidigare *Listera cordata*), så det är bara att vänja sig vid de nya namnen *Neottia ovata* och *Neottia cordata*. Det har bl.a. visat sig att tvåblad är närmare släkt med nästrot *Neottia nidus-avis* än med spindelblomster. *Neottia* är det äldsta släktnamnet och har därför prioritet.

Iris sanguinea, violiris är mycket lik strandiris *I. sibirica*, men blommornas stödblad är örtartade och gröna vid basen, sedan torrt hinnartade, delvis mörkvioletta, medan dessa stödblad hos strandiris i sin helhet är torrt hinnartade och orangebruna. Arten är ny för Norden och funnen på flera lokaler i Sverige, bl.a. i Närke (Tyler 2012). Ett fint foto av denna art, taget av Owe Nilsson i Värmland, finns med hos Thomas Karlsson (Karlsson 2012 b).

Iris variegata, skäggiris är också ny för Norden. Jag trodde att mitt fynd 2003, som jag skrivit om i T-Veronikan (Lindström 2004), i grustaget intill Kalkbergets naturreservat var det första i Norden. Men nu visar det sig, när Torbjörn Tyler utrett detta släkte, att arten var redan funnen 1998 i Norge och 2003 även på en lokal i Östergötland (Tyler 2012). I Artportalen finns nu också ett fynd i Uppsala av bl.a. Mora Aronson. Skäggiris är lik trädgårdsis *I. germanica* men är mindre till alla delar, högst 50 cm hög, och blommornas stödblad är helt örtartade. m.l.m. gröna eller violettanlupna med endast en smal, högst 2 mm bred, blek hinnkant. Trädgårdsisens stödblad har upptill

mycket bredare, ofta brunaktig hinnkant.

Allium hollandicum, purpurlök har tidigare fått det felaktiga namnet kirgislök *A. aflatanense*, men kirgislök är en annan art som sällan odlas hos oss och är ännu inte påträffad i Norden utanför odling. Det som är nytt med purpurlök är att den i Stockholmstrakten spridit sig över flera hektar, och ställvis är helt marktäckande i fuktiga lövsånar. Den får därför nu betraktas som bofast i Sverige. I Örebro har den på senare år blivit populär i odling i diverse urnor och rondeller och uppträder årligen på komposthögarna i grusgropen vid Bonstorp. Jag har också sett den i gräsmark bredvid högarna, så kanske blir det så småningom också i Närke en bofast population.

Leucjum vernum, snöklocka (klosterlilja) har fått två varieteter, vanlig snöklocka *L. vernum* var. *vernum* med gröna fläckar på kalkbladen och karpatersnöklocka *L. vernum* var. *carpathicum* med gula fläckar. När jag tittar närmare på mina foton på snöklockorna som växer på gräsmattan innanför Riseberga klosterreins murar ser jag att där växer båda varieteterna intill varandra.

Hosta crispula, gravfunkia är ny för Norden, funnen i Skåne, och i Närke har Karl Gustaf Nilsson gjort ett fynd (Nilsson 2010).



Denna låsbräken, *Botrychium lunaria*, skall hädanefter bära det svenska namnet månlåsbräken.



Tvåblad (tidigare *Listera ovata*) har "listigt nästlat sig in i" släktet näströtter *Neottia* och har nu fått det vetenskapliga namnet *Neottia ovata*.

Scilla: Detta släkte har efter DNA-studier visat sig innehålla artgrupper som har närmare släktingar på olika håll. Därför har man nu bildat nya släkten. Blåstjärnor (tidigare *Scilla*) och vårstjärnor (tidigare *Chionodoxa*) har nu följande namn:

Othocallis, blåstjärnor

amoena, tuvig blåstjärna
mischtschenkoana, persisk blåstjärna
siberica, rysk blåstjärna

Scilla, vårstjärnor

x allenii, hybridvårstjärna
bifolia, tidig vårstjärna
forbesii, vårstjärna
luciliae, stor vårstjärna
sardensis, liten vårstjärna

Tractema, kustblåstjärnor

verna, norsk blåstjärna

Carex leporina, harstarr har under en period hetat *Carex ovalis*, men nu är det det gamla namnet som är tillbaka.

Carex nigra, hundstarr: Nu har underarten *C. nigra* ssp. *nigra* fått det svenska namnet vanlig hundstarr och varieteten *C. nigra* ssp. *nigra* var. *nigra* får då i stället heta liten hundstarr. Alltså så här:

Carex nigra, hundstarr
ssp. *juncella*, styltstarr
ssp. *nigra* vanlig hundstarr
var. *nigra*, liten hundstarr
var. *recta*, tuvad hundstarr

Carex oederi, ärtstarr har under en tid hetat *C. viridula*, men återtar nu sitt gamla namn.

Carex pairae, snårstarr (tidigare *C. pairaei*) skall stavas utan "i" eftersom epitet hyllar en man vid namn Paira.

Carex pallidula, åsstarr, en starkt hotad art (EN) som Nadja Niordson hittade 1989 i Tysslinge socken. Den hette tidigare *C. pallens*. Artepitetet *pallens* har dock visat sig redan upptaget av en kinesisk art, så 2005 fick arten detta nya epitet.

Carex praticola, slaktoppstarr är en art som på senare tid inkommit med nordamerikanskt gräsfrö. Leif Fransson hittade denna på väg till Oset, belägg i Riksmuseet och då godkänt av experter. Arten hade på den tiden det svenska namnet vägstarr och Leif publicerade fyndet i T-Veronikan. I Sverige fanns då också fynd av en snarlik art som fått namnet slaktoppstarr *C. straminea*. Men när

Stefan Ericsson gav sig i kast med att utreda arterna runt harstarr *C. leporina*, med hjälp av färskva uppgifter från nordamerikanska forskare, fann han att det bara var *C. praticola* som var funnen i Norden. Den fick nu överta det, även för denna art, passande namnet slaktoppstarr. Dessutom kom han fram till att fyndet i Närke bara var en ovanlig form av



Veronikor visade sig vara närmast släkt med groblad och har flyttat till familjen grobladsväxter *Plantaginaceae*.

harstarr med något slokande strå och ovanligt glest mellan axen.

Anthoxanthum odoratum, sydvårbrodd har fått detta nya svenska namn (tidigare vårbrodd) för att skilja den från nordvårbrodd *A. nipponicum* (tidigare fjällvårbrodd *A. lapponicum*; japanska exemplar beskrevs först). Den senare finns inte bara i fjällen utan den är den vanligaste arten i hela Norrlands lågland. **Avenella flexuosa, krustätel** har visat sig vara närmare släkt med andra arter än med övriga *Deschampsia*-arter och har därför flyttats till ett eget släkte, krustätlar *Avenella*.

Avenula, ängshavren: Nordens båda arter, ängshavre *A. pratense* och luddhavre *A. pubescens* (tidigare *Helictotrichon pratense* och *H. pubescens*) har visat sig inte passa in i släktet *Helictotrichon* och har därför avskilts till ett eget släkte.

Calamagrostis, rör: Två arter har fått byta artepitet, madrör *C. neglecta* (tidigare *C. stricta*) och brumrör *C. phragmitoides* (tidigare *C. pupurea*).

Dactylis polygama, lundäxing betrakts numera som en egen art (tidigare *D. glomerata* ssp. *lobata*). Enligt Artportalen har Torbjörn Tyler rapporterat den 2004 från Geråsens herrgård, i en park med gräsfröinkomlingar.

Drymochloa sylvatica, skogssvingel (tidigare *Festuca altissima*) har visat sig inte vara närmare släkt med de smalbladiga *Festuca*-arterna, inte heller med de bredbladiga svinglarna som har "öron" vid bladbasen. Därför har den nu förts över till ett annat släkte.

Schedonorus, öronsvinglar: De bredbladiga *Festuca*-arterna med spetsiga "öron", är närmare släkt med repen *Lolium* än med övriga svinglar och förs därför nu till detta släkte. De nya namnen blir då rörsvingel *Schedonorus arundinaceus*, långsvingel *S. giganteus* och ängssvingel *S. pratensis*.

Hierochloë, myskgräs: Två arter i detta släkte har tidigare inte haft något svenskt namn, bara deras underarter. Men nu har det blivit ändring på detta; raggmyskgräs *H. hirta* och doftmyskgräs *H. odorata*.

Phleum pratense ssp. nodosum, vildtimo-tej har fått nytt underartsepitet (tidigare ssp. *serotinum*).

Triticosecale, rågvete: Denna odlade hybrid bör skrivas utan artepitet eftersom det inte finns något giltigt beskrivet sådant. Namnet skrevs tidigare *x Triticosecale rimpauii*. Den ses ibland på komposthögar i Örebrottrakten.

Commelina tuberosa, himmelsblomma kommer från Mexico och Centralamerika



Ögontröstar är förvisade till "den något suspekta" familjen snyltrötsväxter *Orobanchaceae*, men "kan trösta sig med" att flera andra släkten rönt samma öde.

och odlas hos oss till prydnad. Den är ny för Norden utanför odlingar och hittades först 2002 i Skåne. Det andra fyndet gjordes av Karl Gustaf Nilsson på en gammal soptipp med röt-slam i Hässleberg, Hallsberg. Nu är den också funnen i Småland och Halland.

Så här långt sträcker sig hittills Thomas Karlssons kommentarer till den nya kärlväxtlistan. När fler publiceras i Svensk Botanisk Tidskrift återkommer jag med utdrag, citat och egna kommentarer.

Referenser

- Karlsson, T. 1998: Förteckning över svenska kärlväxter. *Svensk Bot. Tidskr.* 91:241 – 560.
- Karlsson, T. 2002 a, b, c och 2003: Nyheter i den svenska kärlväxtfloran I, II, III, IV. *Svensk Bot. Tidskr.* 96 och 97.
- Karlsson, T. 2012 a, b, c: Nya namn på nordiska växter 1, 2, 3. *Svensk Bot. Tidskr.* 106.
- Lindström, Å. 2004: Några växtfynd 2003 i Närke. *T-Veronikan* 9(3): 21-27.
- Nilsson, K. G. 2010: Floran i Hallsbergs socken. Tillägg. Del 1. *T-Veronikan* 15(2): 4-6.
- Tyler, T. 2012: Amaryllidaceae och Iridaceae i Norden, del 5 (Iris). *Botaniska Notiser* Vol. 145(4): 5-31.

Program 2013

21 mars Lansering av Närkes flora på Stadsbiblioteket i Örebro. Författaren Lars Löfgren och landshövding Rose-Marie Frebran närvarar. Evenemanget startar 13.15.

7 april Inomhusmöte Berättelser och bilder ur ÖLBS historia, vi bjuder in gamla medlemmar att berätta. Inga Hedgren är ansvarig. Kontakta gärna Inga om du har bilder från föreningens exkursioner, resor eller sammankomster som vi kan berätta kring på mötet. Lokal: Ideellt utvecklingscentrum, Storgatan 24, kl 15.00.

26 maj 50-årsjubileumsexkursion. Gotlandsag, idegran och vårbloomor i Garphyttans nationalpark, Kanterboda etc. Ledare: Tomas Gustafson. Samling kl 9.15 vid Scandic Västhaga eller kl 10.00 vid Garphyttans nationalpark. Samarrangemang med Norabiologerna.

1 juni Kalkområden i Kvinnerstatorp och Seltorp. Ledare: Daniel Gustafson och Rain Nylund. Samling kl 9.00 vid Svampen eller kl 9.30 vid Kvinnerstaskolan.

15 juni ÖLBS 50-årsjubileum firas i Sixtorp. Medtag matsäck; föreningen bjuder på något gott till fiket. Ledare: Mattias Claesson m.fl. Samling kl 10.00 Scandic Västhaga eller kl 11.00 vid Sixtorps friluftsgård.

16 juni De Vilda Blommornas Dag. Vår förening har tillfälle att intressera allmänheten för vår verksamhet och för de vilda växterna och deras betydelse. Vet du en lokal som du skulle vilja visa för allmänheten i samband med arrangemanget och kanske guida själv? Hör av dig till styrelsen så att vi kan samordna vandringarna. Vi återkommer i nästa nummer av T-Veronikan med ett slutligt program för dagen.

29 juni Trädgårdsvandring, Villa Mymys, Löre, Glanshammar. Samling vid Svampen kl 10.00.

7 juli Yxsjöberg, Ställdalen. Mossnycklar och många andra orkidéer blommar. Samling kl 10.00 vid Svampen eller kl 10.45 i Ställdalen. Märta Dahlberg och Thyra Lundell leder.

14 juli Ramshytte ängar, inventering av småtytor för uppföljning av skötsel. Ledare: Rain Nylund och Daniel Gustafson. Samling kl 10.00 Scandic Västhaga eller kl 10.30 i Ramshyttan.

Augusti Exkursion till Tåkenön med Per Larsson som guide. Datum ännu inte bestämt. Intresseanmälan till Michael Andersson (0730-523675) senast 15 juli.

Augusti Någon av de senare veckorna gör vi en exkursion till Harge uddar. Ledare: Gunnar Hallin. Vi återkommer med datum i nästa nummer av T-Veronikan.

September Svampens dag, Herbert Kaufmann leder exkursion. Vi återkommer med datum i nästa nummer av T-Veronikan.

Programmet läggs också ut på ÖLBS hemsida www.olbs.se

Nu är Närkes flora färdig!

Närkes flora av Lars Löfgren finns nu att köpa genom ÖLBS. Boken kostar 320 kr och kan beställas av Owe Nilsson: tfn 0586-72 84 78 ; e-post owe.kga@telia.com



Örebro Läns Botaniska Sällskap

ÖLBS ändamål är att utgöra ett forum för utbyte av erfarenheter och kunskaper inom botanikens olika grenar, att utforska floran inom länet och att verka för skydd av växtlokaler och växtsamhällen. ÖLBS är anslutet till Svenska Botaniska Föreningen.

Styrelse

Ordförande

Per Erik Persson Gamla Viken 217
713 92 Gyttorp, tfn 0587-704 06
pererikpersson.gamlaviker@telia.com

Vice ordförande

Daniel Gustafson Hemmansvägen 5
702 17 Örebro, tfn 019-18 87 72
daniel.gustafson@telia.com

Sekreterare

Inga Hedgren Stensoppsvägen 1
705 95 Örebro, tfn 073-994 60 16
inga.hedgren@telia.com

Kassör

Herbert Kaufmann Sofiebergsv. 6
702 29 Örebro, tfn 019-24 61 94
hekau@bredband.net

Ledamöter

Berit Ragné Odengatan 2
713 32 Nora, tfn 0587-109 11
berit.ragne@gmail.com

Owe Nilsson Utterbäcksvägen 10,
691 52 Karlskoga, tfn 0586-72 84 78
owe.kga@telia.com

Elisabet Kocken, Hammarby 651,
705 92 Örebro tfn 019- 28 21 29
nilsson.kocken@telia.com

Suppleanter

Ingevi Fall, Tempelkärrsv. 25
702 30 Örebro tfn 019- 24 04 82
tfn 070-319 59 75, ingefall@telia.com

Linda Jakobsson Säbyskogen 237,
Stensta, 709 32 Vintrosa
tfn 070-29 35 712
linda_90j@hotmail.com

Organisationsnummer

875001-7298

Adress

Korrespondens ställs till ordföranden.

Medlemsavgift 2012

Ordinarie medlem 150 kr.
Familjemedlem 75 kr (ej *T-Veronikan*).
Avgift inbetalas till
Plusgiro **64 26 24-1**.



Veronikan

Årgång 18 nr 1/2013

Ordföranden har ordet	3
Vägen till Närkes flora	
Lars Löfgren	4
Tagelstarr <i>Carex appropinquata</i> i Närke	
Lars Löfgren	9
Herbarienytt	
Ingevi Fall	10
Ramshytte ängar - ett nytt naturreservat	
Daniel Gustafson	11
Exkursion till Uppland 2012-07-30	
Kjell Sundkvist	12
De vilda blommornas dag 2012, Ställdalen	
Märta Dahlberg och Thyra Lundell	13
Svamparnas dag 2012-09-02, Vena hage	
Herbert Kaufmann och Per Erik Persson	14
Svar på fröställningsproblem i nr 3-4	
Björn Nordzell	16
Nya namn på kärlväxter	
Åke Lindström	17
Program 2013	22

